

Az erdélyi szászok forradalmi vértanúja

Roth István Lajos.¹

Az eseményekben oly gazdag 1848-ik évtől immár 50 év választ el s a magyar nemzet ünnepét üli annak, hogy újra egygyé lett. Ez idők történetéből oly férfúról akarunk megemlékezni, a kinek emléke megérdemli, hogy valahára igazságos megítélésben részesüljön barát és ellenfél részéről egyaránt.

A forradalom alatt hazánk legkisebb nemzetiségének is hatalmas rázkódtatást kellett kiállania. A nemzetiségi törekvések a szászokat is belesodorták az áramlatba.

Ezen viharos korszak áldozatokat követelt s ezek közé tartozik *Roth István Lajos* is.

Rothot közönségesen azon magyarelles politikai irány vezérképviselőjének szokás tekinteni, melyet a negyvenes években a szászok követtek. Ő azonban nem mondható annak és csak szerenesétlen sorsa tette azzá. Csakis az maradhat meg tovább is e nézetben, ki a magyar nemzet és a szászok létérdekei között ellentétet gondol. Hogy Roth tevékenységének főiránya *nemzetgazdasági és népművelési*, nem pedig politikai volt, annak igazolására szolgáljanak e sorok.

Roth 1796 november 24-én Medgyesen született; atyja ekkor rektor volt szülővárosa gymnasiumánál. Bevégezvén középiskolai tanulmányait, a theologiai és philosophiai tudományok művelésére határozta el magát és akkori szokás szerint német egyetemet látogatott.

Külföldre utaztában naplót vezetett; úti naplója „határozott érettségéről, szellemének sok oldalúságáról és lendületéről“² tesz tanúságot. Nagymérvű szellemi képességén kívül a gyakorlati élet kérdései iránt rendkívül erősen kifejlődött hajlandóságot ismerhetünk fel nála.

¹ *Obert* Ferencz műve: Stephan Ludwig Roth. Sein Leben und seine Schriften I—II. k. Bécs, 1896. alapján

² *Obert*, I. köt. 8. l.

Tübingában a hatalmas virágzásnak indult német diákéletnek nagy nemzeti eszményekért való rajongása csakhamar magához vonzotta. Azonban még sem vesztegette idejét a szép és nemes iránti pusztá rajongással. Tanúlni akart, hogy ezzel hasznára lehessen népének; arra érzett magában hivatást, hogy a nép érdekeinek szentelje erejét és a népnevelés terén működjék, mert felismerte, hogy hazájában ki nem elégtő az iskolák állapota és lankadatlan buzgalom sarkalta többet és többet tanúlni, hogy e téren segélyt nyújthasson. E ezelből azon férfiúhoz ment, ki akkor az egész világot betöltötte kitűnő paedagogiai hírével: Pestalozzsihoz Schweizba. Itt megtalálta azt, mi után lelke sovárgott, a kiváló tanítót és a terjedelmes működési tért. Maga Pestalozzi is megszeretve őt, bizalmával tüntette ki. Hogy ezen szellemi világban sem vesztette el hazája érdekét szemei elől, kiviláglík ezen szavaiból: „Iferten a paedagogiának egész világa és olyan kinesesbányája van, melyből sokat lehet még kiaknázni.“¹ Igy gondolkozván, ellenállott atyja esábító ajánlatának, hogy tanulmányait Párisban és Berlinben folytassa: csak azért, hogy a „mester“ mellett maradhasson és az ő tanításain épüljön.² E mellett nem mulasztotta el, hogy a németországi mezőgazdaság viszonyairól tájékozást szerezzen. S ekkor mind világosabbá lett előtte a nagy különbség, mely a Németországban űzött észszerű gazdálkodási rendszer és a hazájában divatozó rablógazdálkodás között fennáll. A népnevelés kérdése előtte mindinkább a hivatási ügyesség kérdésévé vált, a melynél a vallásos ihlet és ethikai ezel felismerése sem hiányozhat. Ősz atyjának ösztönzésére, a ki fiát hivatalban szeretne volna látni, végre mégis odahagyta, bár nehéz szívvel, Ifertent és Tübingába utazott, hogy itten a doktori ezímet megszerezze. Erre a ezelra írt értekezése paedagogiai irányú s ezíme ez: „Das Wesen des Staates als einer Erziehungsanstalt für die Bestimmung des Menschen.“

Tübingából Bécsbe tért vissza, hol a kormánynál kérelmezni akarta, hogy intézete: állítsanak fel a néptanítók képzésére, Pestalozzi elve szerint; de ettől elállott, mert kevés reményt nyújtottak neki ennek keresztül vihetésére.

Viszont ezen időre esik egy művének terve, melyet részben már akkor ki is dolgozott e ezímmel: „An den Edelsinn und die

¹ Obert: I. k. 26. l.

² Atyjának levele, Obert I. k. 27. l.

Menschenfreundlichkeit der sächsischen Nation in Siebenbürgen, über die Errichtung einer Pflanzschule für Volksschullehrer auf dem Lande“. Ismét a népiskola volt az az emeltyű, a melylyel ő az általános műveltség és jólét előmozdítását segíteni akarta. De ezúttal magának a nemzetnek kellett volna szolgáltatnia az eszközöket ezen nemes czél elérésére.

Roth nyíltan és leplezetlenül jellemezte a létező néptanítóképző intézetek hiányosságait és egyszersmind rámutatott az eszközökre a tarthatatlan állapotok megszüntetésére. Mindenek előtt szelíd gúnynyal ostorozza a néptanítók képzésében azt a tényt, hogy nem a legtehetségesebb ifjakat szokták ezen pályára szánni, hanem inkább a jómódúak kiváltságává tették. A pedagógiai nevelés az, mi nálunk leginkább hiányzik.

Azon kérdés legtökéletesebb megoldását, hogy a néptanítók nevelélméleti és a gyakorlati gazdálkodás tekintetében miként képezhetők ki legjobban, egy intézet alapításában találta, mely „gazdálkodás által önnön magát tartsa fenn“. ¹ Szegény árvagyermekeket kellene felvenni az intézetbe, a kik egyszersmind gyakorlatilag a földművelésben és elméletileg a tudományokban nyerjenek kiképzést és pedig úgy, hogy a növendékek nyáron mezei munkával foglalkozzanak és télen a tudományokban szerezzenek ismereteket. Már ez időben találkozunk Rothnak nemzetgazdasági törekvéseivel, melyek később munkaerejének legnagyobb részét vették igénybe. Csupa életre való gondolatok találnak kifejezést ezen íratában. A legújabb időben tanúsított törekvés, hogy a tanító a mezőgazdasági téren is nyerjen némi kiképzést, elhatározólag szól ezen nézet mellett, mert nem kívánatos, hogy a tanító az iskola falai közé szorítsa tevékenységét, hanem az iskolán kívül is kell az ifjúságnak, kivált a vidéken, némi utbaigazítást adni jobb gazdálkodási módszer követésére.

Terveinek tényleges megvalósítása érdekében is tett Roth lépéseket, miután 1820 szeptemberben szülői házába visszatért. De túlbecsülte nemzetének „nemeslelkűségét.“ Semmi oldalról nem segítették őt terveinek megvalósításában, mert korának bürokratikus és konzervatív szelleme nem barátkozhatott meg az új, életerős eszmékkel.

¹ Obert, I. k. 13. 1.

Ezen év őszén szülővárosa gymnasiumában tanárrá választott, hol esodálatra méltó erélyvel fáradozott paedagogiai eszményeinek megvalósításán. Először is egy paedagogiai folyóirat kiadását tervezte; terve hideg részvétlenséggel találkozott. Megkísérlette, hogy behozza a gymnasiumba a tornázást és énektanítást: „A torna az ifjakknak mozgékonytágot kölesönözzön, a dal friss, meleg vért öntsön ereikbe.¹ De a testgyakorlást és éneket a legtöbb szülő és tanár nélkülözhető, sőt ártalmas szórakozásnak tekintette, mit eleinte csak gáncsoltak, majd kigúnyoltak és végül beszüntettek“.

Mint rektor 1831—1834-ig azt indítványozta, hogy a néptanítók hivatásukra való képzése csak a városi iskoláknál legyen lehetséges, de nem talált helyeslésre. Fellépett egy polgáriskola felállítására tervével is² a gymnasiummal való kapcsolatán kívül; ebben sem talált megértésre. Így kellett a nagy férfúnak, szelleme születteit, egyiket a másik után sírba temetnie. S ez fájt neki. Népét új szellemi életre akarta kelteni; de sokkal nagyobb volt a régi ósdi szokásokhoz ragaszkodás. S hogy lerázzák nyakukról azt, ki örökösen tevékenységre ösztökélt: megválasztották segédlelkésznek. Kért, könyörgött a consistoriumnál, hogy „magasabb tekintettel a gymnasium jóllétére“ tekintsék nála az elvet, mely . . . különösen az erkölcsiség, részrehajlatlanság és testületi érzület számára, csak a legörvendetesebb gyümölcsöket hozhatja“. ³ Mit törődtek előljárói az ő elveivel: maga a személy volt szálla szemükben.

Pappá választása megakasztotta paedagogiai tevékenységét; most már nemzetgazdasági és különösen mezőgazdasági czélokra tűz maga elé.

Lelkészi működése alatt mint szónok tűnt ki; egyházi szónoklatai és halotti búcsúztatói párjukat ritkítják. Szónoklatainak gyűjtő erejéről kiválóképen egy kortársa tesz tanúságot, midőn Bergleiter püspök sírjánál elmondott beszédjéről tudósít. „Érezes hangja, kitartó tüze, legbensőbb meghatottsága, ép oly eredeti, mint népszerű kifejezőmódja, különösen a találó hasonlatok bősége, a fűjdalmas hang, mely beszédjét az első szótól az utolsóig áthatotta, mind ez leírhatatlan benyomást tett a közönségre. Férfiak, kik gyermekségük ideje

¹ Obert I. k.

² Obert I. kötet 126 l.

³ Obert I. k. 77 l.

óta nem sírtak, nem tarthatták vissza könyveiket“. 1837-ben Nemesre (Nimesch) választatott meg papnak, hol időt és alkalmat talált, hogy lelkészi teendői mellett reformatori hivatásának eleget tegyen a népgazdaság terén. Mezőgazdasági kísérleti és minta gazdaságot rendezett be, a melynek felvirágzását községe lakosainak ellenkezése nagyon gátolta. Itt, a papi lakás magányában élénk irodalmi tevékenységet is fejtett ki, mely azonban majdnem kizárólag nemzetgazdasági kérdésekre szorítkozott. „Roth egyik legnagyobb érdeme — mondja életírója, — hogy a gazdasági érdekeket mint nemzeti kérdést fogta fel és adta elő. E tekintetben íratái: „Die Zünfte“, „Wünsche und Ratschläge“, „Der Geldmangel und die Verarmung“.

Jellemző Rothra, hogy bár ő a haladásnak képviselője: „Die Zünfte, eine Schutzschrift“ ezimű íratában a ezéhek megszüntetése és az általános iparszabadság és korlátlan verseny behozatala ellen fordúl. Erkölesi és emberies okok indították őt arra, mert a mai socialis nyomort előre érezte, melynek épen napjainknak a korlátlan verseny volt az előmozdítója. A ezéhekben oly intézményt lát, mely az erkölesi fegyelem főtartására és igazságtalan verseny megszüntetésére szolgálván, kezességet nyújt az egyén megélhetésére, a társas egyesülés szilárdsága által. A munkában elagottakról való gondoskodás kérdése, mely a mostani socialismussal foglalkozó politikusnak is oly sok fejtörést okoz, a ezéhek szervezetében legalább részben megoldását találta. Ezen elv mellett szól az a körülmény, hogy Németországban mostan a ezéhek szervezésénél ezen erkölesi alaptól akarnak kiindulni. A ezérendszer egyes részeinek szerveztét nem vonja belé kritikája keretébe; csak arra törekszik, hogy az alapelvek helyességét bizonyítsa be.

Tényleges eredménye nem volt ez íratnak, mert az új idők szabadság iránti rajongása szakítani akart a középkori intézményekkel, de világos tanúságot ad szerzőjének azon helyes belátásáról, hogy az erkölesiség legbiztosabb alapja az egészséges társadalmi viszonyoknak.

Nem kevesebb buzgalommal vette kezébe Roth a szorongatott mezőgazdaság ügyének fölsegelését. Két értekezése „Untersuchungen und Wohlmeinungen über Ackerbau und Nomadenwesen“ és „Wünsche und Rathschläge, eine Bittschrift an das Landvolk“ képezik eredményeit buzgó tanulmányainak és tulajdon birtokán nyert tapaszt-

talatának. Első értekezésében azt igyekszik kimutatni, hogy a rét-gazdaság (Weidewirtschaft), mint történelmileg alacsonyabb fejlődési fok, a szántógazdaságnak tért kell hogy engedjen; a másodikban rámutat a hármass váltó-gazdaság káros voltára és útasítást ad ezen károk orvoslására a többszörös váltó-gazdaság meghonosítása által, mely lehetővé teszi az egész földterület észszerűbb megművelését. Azonban ez a gazdasági rendszer csak nagyobb birtokokon valósítható meg, ezért nagyon szükséges a birtokrészek egyesítése, a tagosítás, de magánúton kellene azt behozni. Mindazáltal teljesen meg van győződve arról, „hogy a váltógazdaságot . . . esupa végzések által nem lehet életbe léptetni, hanem csak szemlélet által, mire Németországból behívandó telepések mindenképen kikerülhetetlenül szükségesek”.¹ Először nála találkozunk ama gondolattal, hogy a culturalis tekintetben előrehaladott Németországból telepéseket hívjunk be a mezőgazdaság felvirágoztatására. Ugyanazon ezélra szolgáljanak az állam által berendezett mintagazdaságok. A kevésbé jövedelmező szőlőművelést korlátozni kell; az útakra való gondoskodást az állam vegye át. Hogy ezen a téren nem üldözte ugyanazon balsors, mint egyéb törekvéseiben, arról tanúságot tesz a mezőgazdasági egyesület megalapítása 1845-ben; bizonyítják ezt a szászok universitasa által támogatott három virágzó mezőgazdasági iskola és mintaintézet.

Nemzetgazdasági íratok közt a legfontosabb és legszemlemdúsabb a „Der Geldmangel und die Verarmung“ című. Műveinek egyike sem hatol be mélyebben és találóbban a szász nép gazdasági életébe, mint az utóbb említett. Iratainak egyikében sem lép megragadóbban előtérbe előadásának bája: fényes szellemi szikrái csak úgy sziporkáznak. A segedelem eszközeit is elősorolja az alapos tudás, érett tapasztalás, a népelet beható ismeretének kincstárából.²

Az első részben ritka szemléletességgel vannak előadva az 1811-iki állami bukás következményei. A második részben erélyes szavakkal fordul ellene az ezáltal keletkezett elszegényedésnek, gondatlanságnak, tékozlásnak és a hitelviszonyok bizonytalanságának. Jeles iskolák fölállítására, a kormány erélyes közbelépése fogják megszüntetni a károkat.

¹ Obert, II. k. 167. l.

² Obert, I. k. 97. l.

Ezen írataival megkezdett izgatással nem elégedett meg, a kérdések megvitatásába a nyilvánosságot, az egész népet bele akarta vonni; ezért folyóiratok alapításának tervét pendítette meg. Értekezésében „*An mein Volk! Ein Vorschlag zur Herausgabe von drei absonderlichen Zeitungen für siebenbürgisch-deutsche Landwirtschaft, Gewerbe, Schul- und Kirchensachen*“, pontos tervezetet adott mind a három folyóirat számára. A terv azonban résztvevők hiányában és mindenféle aggályok miatt nem ment teljesedésbe. Figyelemre méltó az a körülmény, hogy utóbbi művében kis gyermekek számára óvodák alapításának gondolatát is felvette, mely 1885-ben a Barczasióban valóvá vált és újabban törvény által az egész országra érvénybe lépett.

Látjuk ezekből, hogy Roth a nemzetgazdászatnak legkülönbözőbb térein fejtette ki tevékenységét nemzete és hazája javára. És ha ő a vetésből, a mit elvetett, csak kevés gyümölcsöt látott is megérni, az utódok tisztelik emlékét és serényen fáradoznak az általa megpendített haladási eszméket teljesedésbe vinni.

Az evangélikus egyház belső szervezése terén is megkísérelte Roth hatást gyakorolni, ebben főleg jogi éleslátását és finomabb érzületét kell elismernünk. 1843-ban jelent meg erről szóló értekezése „*Der birtihälmer Pfarrer und der lutherische Superintendent*“ és 1848-ban a „*Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit in Anwendung auf Wahl und Besoldung der sächsischen Geistlichkeit*“ című röpiratában. Megszüntetése a jogilag homályos állapotoknak a superintendensek választásánál, megszüntetése az előléptetési kerületeknek (Promotionskreise), egyenlő fizetése a lelkészeknek, elismerése a számosabb szolgálati évek elvének a javadalmazás emelésének meghatározásánál: oly alapelvek, a melyeknek megvalósítása részben máig sem sikerült; mindannyi nemes humanus lélekről tanúskodik.

A negyvenes évek kezdetétől fogva az ország politikai eseményei kezdik Roth figyelmét magukra vonni. De kezdetől fogva még sem mutatkozott ő forradalmi pártvezérnek, hanem sokkal inkább konservatív híve volt a történetivé vált állapotoknak hazájában Erdélyben és népe megszerzett jogainak előharcosa volt. Az 1842-ben kiadott „*Sprachkampf in Siebenbürgen*“ című íratában ezen meggyőződésnek adott kifejezést. Obert erről azt mondja: „Föl lehet ismerni, hogy ezen írata egy húzamban van írva; szellemének bizonyos tavaszi

lehellete hatja át“ és azon mozgalmak hatása alatt keletkezett, melyek az erdélyi országgyűlésen nyilvánultak.

Alapeszméjét képezi az Ausztriával való kapcsolat fentartása, mint az eladdig létezett és Erdély politikai önállósága. Az országgyűlésben a rendi alkotmány fentartandó. „Önálló Magyarország létezik, független soha sem fog létezni“, mondja ő Magyarországnak Ausztriától való elszakadási törekvését illetőleg, azon meggyőződésben élvén, hogy csak az Osztrák-Magyar monarchia hatalmát egyesítő állam fog jelentőséggel bírni a „szláv özönnel“ való harcban. „Az önálló Magyarország elkülönzött állásában könnyű zsákmányává lenne a rosz hírű óriásnak. Ez a rettegett lavinát nem tartóztatná fel, legfeljebb csak hatalmasabbá tenné“.¹

Magyarország nemzetiségének felizgatásától óva int. Az érdeklőnségnek fokozása által kell az országnak nemzetiségre nézve elütő néprétegeit a hazához fűzni. Ezért veszélyes a nemzeti ellentétet annyira fokozni, hogy az egyes népek a külföldön keressenek támogatást. A magyar népnek azt tanácsolja, hogy inkább a kultúráját és művelődését előmozdító eszközöket, mintsem a magyar nyelv minél nagyobb elterjedését sűrűsse. Óvakodásra int attól, hogy igen sok idegen elemet vegyenek fel a magyar népbe; Rómában is a tiszta rómaiság, vagyis az arany korra, a barbárság vagy az ezüst kor következett.

Érélyesen lép föl népe, mint harmadik nemzet jogai érdekében és rámutat, hogy fejenkénti képviselőt az országgyűlésen az oláhoknak túlsúlyt adna. Az országgyűlés nyelve magyar legyen, mint a mely a rendek többségének nyelve. A rendek érintkezésénél az üzenetváltás alkalmával, mindig annak nyelve használtassék, a mely rendhez az üzenet intézve van.

„A magas kormányzóknek magyar, német, latin, oláh nyelven kell írni; a mi az egésznek szól, az két nyelven: magyarul és németül; a mi csak egy népet illet: az csak egy nyelven írassék.“²

„Igy egyik nemzet nyelve sem részesülne sem előnyben, sem hátrányban; minden nyelvnek megmaradna egyenlő tisztelete és méltánylása. Nyugalom lenne az országban és a béke, mely megzavartatott, ismét visszatérne a szívekbe.“³

¹ Obert I. k. 145 l.

² Obert II. k. 150. l.

³ Obert II. k. 150 l.

Ezek az elvek az erdélyi állapotoknak egyszerű megoldását kísérelték meg; de a magyar haladópart előtt erős reactiót képeztek ama törekvések ellen, melyek a Magyarországgal való egyesülést tűzték ki célul.

Tiszta, nyugodt hangon fejti ki gondolatait a nélkül, hogy csak egyszer is valami gyűlöletteljes kitérést engedne meg magának és a nélkül, hogy a többi nemzetiségek érzékenységét megsértene.

Az volt Rothnak szerencsétlensége, hogy ő a kivitelben éles ellentétben állott a magyar nép általános meggyőződésével. Ezért nem egy szigorú bírálathoz részesült.

Sokkal nagyobb mértékben fokozta a többi nemzetek ellen-szenvét az, hogy Rothnak nagy része volt a svábok betelepítésében. Már nemzetgazdasági írtaiban is rámutatott arra, hogy mily szükséges az észszerű gazdálkodás meghonosítása céljából az e tekintetben előrehaladottabb Németországból telepeseket behozni.

A tervnek, melynek előtte kizárólag gazdasági célzata volt, a többi nemzetek politikai háttért igyekeztek adni. A települők behívása, a kormány engedelmével, meg is történt; jóllehet az engedélyt az épen alakuló gazdasági egyesület nyerte meg. De mivel az ügy kivitele sürgős volt, Roth magas állású barátainak felszólítására és a gubernium helybenhagyásával vette át a bevándorlás vezetését. Így költözik aztán be 1845 decemberétől egészen 1846 júniusáig 307, 1460 főből álló család Würthenbergből Bécsen át az országba. Ekkor már magának a szász népnek rokonszenve is ellenszenvvé változott a többi nemzetek hangulatának befolyása alatt. Általában véve a bevándorlókat a szász nép mégis örömmel fogadta, de a betelepülésre vonatkozó intézkedések, melyeket az egyes vidékeken életbeléptettek, csak hiányosan lőnek teljesítve. A gubernium megérkezésük alkalmával nehézségeket támasztott; a szász vidéki nép az egész vállalatból keveset értett és tartózkodóan viselkedett; a kormányzék szükségtelen nehézségeket okozott a bevándorlók út-leveleivel. Mindezek okul szolgáltak a bevándorlók közül sokak visszatérésére. A kik közülök itt maradtak, nem kaptak elég szabadságot, hogy az ő előnyösebb gazdasági rendszerüket életbe léptessék. Így az egész mozgalom semmivé lett, mielőtt a remélt áldást meghozhatta volna; de annak a férfinak, ki a nagy eszmét teljesedésbe akarta vinni, jutalmul gyűlöletet, gyanúsításokat okozott és a kis

emberek gúnyolódását, valamint kegyvesztést a kormánynál. Maga a terv életrevaló volt és ha teljesezésbe megy, bizonyára előbbre volnánk a mezőgazdaság terén.

Mindezen balsikerek leverték volna egy kevésbé állhatatos férfit. Roth azonban emelt fővel maradt, még a családjában történt súlyos szerenesétlenség sem hajtotta meg.¹

Ezalatt beköszöntött az 1848-iki év, mely Magyarországnak rendszeres alkotmányt adott. Május 30-án Erdélyben is kikiáltották az uniót. Roth az unió ellen volt, mert ő abban nemzete különállásának megszűnését látta. Nyíltan hirdette ezt, a nélkül azonban, hogy a magyarság ellen izgatott volna. Időközben a forradalom kitört, a szászok az osztrákok pártjára állottak s a szász egyetem egy u. n. békítőbizottságot (Pacifikationskomite) szervezett, hogy a szászföldön a nyugalmat fentartsa. Roth, mint ennek a bizottságnak tagja, Erzsébetvárosba küldetett, hogy azt és a környékén lévő szász falvakat az oláh felkelők rablásaitól megoltalmazza.

Innen a szász egyetem és az osztrák fővezérelt által császári biztosul küldetett Küküllővárra, hogy ott ideiglenes kormányzást létesítsen a két Küküllő között fekvő falvak számára, mivel a vármegyei tisztviselők elmenekültek. Együttal Roth azt a megbízatást kapta, hogy az ottani falvakat a Szászfölddel egyesítse. Bár mindez ideiglenes jellegű volt, tagadhatatlan, hogy ez a fennálló jogrendszer sérelmével járt.

Midőn Bem Erdélyt bevette, Roth visszavonult Muzsnára, hol pap volt 1846 óta. Roth esász. biztosi működésével Kossuth és a magyar kormány teljes haragját vonta magára.

Bem 1849 márcz. 17-én azt a rendeletet kapta, hogy „a szász lázadás legkimagaslóbb vezetőit“ fogassa el és azokat Csányi kormánybiztosnak adja át, azzal az útasítással, hogy ők tuszokul szolgáljanak az oroszok visszavonulására.² Bem ugyan Szeben bevétele után általános amnestiát hirdetett és míg ő Erdélyben időzött, Roth is biztosságban volt; de midőn a Bánátba vonult, Roth Csányi meghagyásából 1849. ápr. 21-én elfogatott és Segesváron át Kolozsvárra hozatott. Útjában bőven lett volna alkalma menekülést kísérnie

¹ Obert I. k. 186 l.

² Obert I. k. 192. l.

meg, de Roth megvetette a szabadulásnak ezt a módját. Kolozsvárt hadbírótság elé állították, mely vétkéül azt rótta fel, „hogy ő biblia helyett kardot ragadott s kivont karddal, ellenséges szándékkal szász és oláh hordákat vezetett; hogy ő az unio törvény ellen izgatott, saját önkényes vallomása szerint a magyar nemességet rebelliseknek tekintette“ stb.¹ A törvényszék vétkesnek találta és golyó általi halálra ítélte. Hasztalanok voltak védőjének alapos érvei, nem igyekeztek más bizonyítékokat is gyűjteni; a kor áldozatot kívánt: a végzet Rothot sujtotta. Május 11-én 1849-ben az ítélet értelmében a kolozsvári Fellegvárbán agyonlőtték.

Roth az ő politikai működésében talán tett ballépést, de korántsem követett el oly bűntettet, mely miatt halált érdemelt volna. És ha szándékainak és törekvéseinek tisztaságában mégis kételkedni akarnánk, halála előtt 3 órával a gyermekeihez írt levele meggyőzne bennünket: „Utólagosan hozzá kell tennem — írja búcsú-levelében a siralomházban — hogy sem életemben, sem halálomban a magyar nemzet ellensége nem voltam. Higyjék el ezt nekem szavamra, mint haldoklónak, abban a pillanatban, midőn minden hamisság megszűnik“.²

¹ Az összes említett vádpontokat lásd Obert I. k. 303 l.

² Obert I. B. 208 l.